

MUISTOJEN DIVARIT 2

TOIM. JURI
NUMMELIN

KUSTANTAMO
HELMIVYÖ

Muistojen divarit 2

Muistojen divarit 2

Toim. Juri Nummelin

Kustantamo Helmivyö
Turku 2022

Muistojen divarit 2

Toim. Juri Nummelin

ISBN 978-952-7211-88-5

Valmistaja: BoD – Books on Demand,
Norderstedt, Saksa

Sisällysluettelo

- Juri Nummelin: Lukijalle **7**
- Kari Lassila: Muistojeni divarit **9**
- Harri Kumpulainen: Kustaa Tiainen ja 20 neliön antikvariaatti **26**
- Harri Haarikko: Juopottelua, petos ja tappo **31**
- Shimo Sunttila: Antikvariaattien Turku scifinörtin silmin **41**
- Vesa Sisättö: Hajamuistoja Helsingin antikvariaateista **68**
- Mikael Luova: Muistojen divarit: Ulvila **82**
- Heikki Romppainen: Vaihtoehtomaailma linja-autoasemalla **88**
- Niko Aslak Peltonen: Cityn kirja ja paperi: Hyviä kirjoja oli liikaa **98**
- Juha Mäntylä: Seinäjoen Lehti- ja Kirjapörssi **103**
- Janne Viitala: Muistoja Kankaanpään divareista **107**
- Tiina Mahlamäki: Dupletti – Åbo Akademin kirjaston ja säätiön kaksoiskappalekokoelma **112**
- Juri Nummelin: Divari sieltä, toinen täältä kautta Suomenmaan **119**
- Mikael Luova: Kymenlaakson divareista – ja vähän muustakin **142**
- Merja Leppälahti: Kirjaverkon pauloissa **150**

Teemu Paarlahti: Kun jälleen kohdataan: Löytöjä ja elämyksiä **161**

Liite 1: Vanhoja tekstejä divareista

Kosti Koskinen: Kirja ja antikvariaatti (julkaisematon) **175**

Kristina Carlson: Antikvariaattien hyllyssä kohtaavat kirjojen sukupolvet (Suomen Kuvalehti 8.2. 1985) **180**

Vesa Sisättö: Divarien aarteita (Vihreä Lanka 1998) **190**

Juri Nummelin: Kadonnutta aikaa etsimässä (TYL 2001) **194**

Liite 2: Kirjastojen poistomyynnit

Juri Nummelin: Kirjastojen poistomyynnit muistoissamme **203**

Liite 3: Harri István Mäki: Loppuun asti **221**

Kirjoittajat **245**

Lukijalle

Muistojen divarit II on jatko-osa vuonna 2018 ilmestyneelle kirjalle, johon oli koottu eri kirjoittajien muistoja elämän varrella tutuiksi tulleista (tai vieraiksi jääneistä) vanhojen kirjojen kaupoista. Kirjan nimessä puhuttiin tieteen tahtoen divareista, ei antikvariaateista, koska tarkoitus oli antaa näkyvyyttä myös niille vähän epämääräisille kirjakaupoille, joista ei ostella hienoja puoliranskalaisia folioita tai Waltarin pienpainatteita. Tarkoitus oli ennen kaikkea muistella niitä käytettyjen kirjojen kauppvoja, jotka eivät sijaitse pääkaupunkiseudulla – Helsinkiä ei koko kirjassa käytännössä juuri mainittukaan.

Uusi kirja jatkaa vanhan linjoilla, mutta hiukan laajemmin. Kirjassa vieraillaan niin Kemin kuin Tornionkin, niin Vilppulan kuin Kajaaninkin, niin Kankaanpään kuin Forssankin divareissa. Turusta on useita tekstejä, joissa niissäkin keskitytään usein muihin kuin perinteisiin laatuantikvariaatteihin. Turusta nostetaan esille myös Åbo Akademin duplikaattimyymälä, joka lopetettiin vähiin 2010-luvulla. Myös Helsinkiä käsitellään – viimeinkin! Kahdessa tekstissä käsitellään uutta,

mutta jo vakiintunutta ilmiötä, nettidivareita. Omassa artikkelissani käsittelen kirjastojen poistomyynnejä, jotka tulivat käytännössä mahdollisiksi vasta 1980-luvulla. Aluksi ne olivat myös hyvin erilaisia kuin nykyiset kirjastojen auloissa olevat poistokärkyt. Ilmiön historiaa ei tietääkseni ole aiemmin kartotettu.

Kirjassa on myös osio, jossa on vanhoja antikvariaatteja käsitteleviä tekstejä. Tällaisia olisi kiinnostava koota enemmänkin, ehkä omaksi kirjakseen asti. Harri István Mäen kaunis antikvariaattiaiheinen novelli päättää teoksen.

Lukemisen ja löytämisen iloa!

Joulukuussa 2021

Juri Nummelin

Kari Lassila

Muistojeni divarit

Kirjojen ystävän maailmassa divarit ja antikvariaatit ovat tärkeitä maamerkkejä. Niihin liittyy vahvoja myönteisiä tuntemuksia: löytämisen iloa, etsijän toiveita, kokemuksia ja muistoja. Liikkeiden omistajat ja työntekijät ympäröi jonkinlainen kirjallisen sivistyksen hehku, aivan kuin jo kaiken liikkeessä olevan kirjallisuuden läsnäolo olisi imeytynyt heihin ja marinoinut heidät sivistyksen ja henkisten nautintojen glorialla. Sitä paitsi monet heistä ovatkin olleet oman kokemukseni perusteella paljon lukeneita tai ainakin paljon kirjallisuudesta tietäviä, siis ammatti-ihmisiä paikallaan.

Olen käynyt elämäni varrella divareissa pohjoisesta etelään. Pohjoisin, missä kävin, oli Sodankylässä, eteläisin kai Hangossa. Vanhan kirjallisuuden päivillä ovat tulleet jotenkin tutuiksi monet muutkin, joiden fyysisissä liikkeissä ei ole tullut käytyä. Seuraavassa lähden muistimatkalle antikvariaatteihin, joissa itse olen eniten käynyt tai jotka muuten ovat olleet läsnä elämänpiirissäni.

Kemin divareissa: Wanhan-Aitta

Lapsuuteni ja varhaisen nuoruuteni Kemissä, oppikoulukaupungissani, ei ollut antikvariaatteja. En ainakaan muista sellaista. Vanhan tavaran liike, olisiko ollut nimeltään Kemin Osto- ja myyntiliike, oli kuitenkin olemassa 1960-luvun puolivälissä Kauppakadulla jossakin torin reunassa. Myin liikkeeseen levysoittimeni, kun ostin itselleni uuden. Tuossa liikkeessä ei tainnut kirjoja juuri olla.

1970-luvun alussa lukioaikainen luokkatoverini Ilkka "Kolli" Heikkilä perusti kuitenkin kavereiensa kanssa ehkä Kemin ensimmäisen antikvariaatin. Liikkeen nimi oli Wanhan-Aitta, ja se sijaitsi Keskuspuistokadun numerossa 38 vanhassa rakennuksessa, jota ei käsittääkseeni ole enää olemassa. Kun pistäydyin liikkeessä, Kolli perusteli, että liike oli pienen riskin yritys, jossa ei voisi menettää kovin paljoa, vaikka liike ei menestyisikään. Mistä Kolli oli hankkinut pienen liikkeensä kirjat, sitä en tainnut tulla kysyneeksi. Myöhemmin, ehkä 1976, liike siirtyi Olavi Syynimaan pitämäksi entisen nimensä säilyttäen. Kolli oli jo tuolloin hävinnyt näköpiiristäni – ehkä opiskelemaan.

Olavi Syynimaan liikkeessä vierailin toisinaan,

kun tulin Oulusta käymään kotonani Keminmaassa. Wanhan-Aitassa oli myynnissä 1970-luvun ja 1980-luvun taitteessa mm. Jyväskylässä ilmestyvä Genesis-lehti. Se oli Jyväskylän vahvan filosofisen liikkeen lehti, jossa puolustettiin sivistysyliopistoa tutkinnonuudistusta vastaan. Lehden taustaryhmässä olikin monia kemiläisiä opiskelijoita. Yhteys tuohon lehteen oli Wanhan-Aitan kannalta kemiläinen Toivo Salonen, joka opiskeli filosofiaa Jyväskylässä. Muistelen tavanneeni Toivon Wanhan-Aitassa, kun hänkin sattui olemaan käymässä Kemissä. Muistelen, että Olavi Syynimaa ja Toivo Salonen olivat tuohon aikaan enemmänkin yhteistyössä: Olli kertoi heidän yhteisistä kalastusreissuistaan. Toivo Salonen tuli myöhemmin huomattavaksi hahmoksi pohjoisessa filosofiassa. Hän taisi olla pohjoisimman Suomen ainoa ammattifilosofi työskennellessään Lapin yliopistossa Rovaniemellä filosofian opettajana.

Olli Syynimaa muutti jonkin ajan kuluttua liikkeensä parin sadan metrin päähän Meripuistokadulle kivitalon liikehuoneistoon. Siinä liike olikin sitten pitkään, kunnes se yhtäkkiä katosi.

Wanhan-Aitassa oli oma tunnelmansa. Pitkänomainen huone oli täynnä erilaista kirjallisuutta sarjakuvista pornolehtiin, LP-levyistä c-kasettei-

hin ja kioskikirjallisuudesta laatukirjallisuuteen, joka oli sijoitettuna huoneen perälle. Toisessa päässä huonetta, oven lähellä, oli myyntitiski ja sen takana hylly arvokkaimmille kirjoille, joihin ei siis päässyt käsiksi ilman Olli Syynimaan apua. Tiskin takaisessa senässä oli ovi takahuoneeseen, jossa en koskaan käynyt. Kun liikkeeseen meni, se saattoi näyttää tyhjältä, mutta takahuoneesta levisi vahva tupakan tuoksu, kun Olli oli tupakkatauolla takahuoneessa. Kohta sieltä kuuluikin Ollin ääni ja mies ilmestyi joskus vielä tupakantumppi käryten suupielessä.

Ollin persoonalle oli tyypillistä intensiivisen kontaktin ottaminen asiakkaaseen. Hän saattoi kysellä kuulumisia ja ryhtyi pian kertomaan jotenkin luottavaiseen ja miellyttävän itsetietoiseen tyyliin jostakin elämän ilmiöstä, usein muusta kuin kirja-asioista. Aiheena saattoi olla marjastus (hilar!), kalastus tai äärimmäiset sääilmiöt.

Liikkeen yhteydessä toimi myös kilpikaiverrusliike, jonka avulla Olavi Syynimaa tavoitteli levynystä divarin pitäjän leipään. Kesäaika tuntui olevan Ollin mielestä parasta aikaa kaupankäynnin kannalta. Silloin lähtevät ”akateemikot liikkeelle”, kuten Olli asian ilmaisi. Siis loma-aikana liikkeen myynti ilmeisesti lisääntyi merkittävästi.

Vuosien ja vuosikymmenten aikana vierailin Wanhan-Aitassa harvakkoon tahtiin muutaman kerran vuodessa Kemissä käydessäni. Olin asunut Oulussa kymmenkunta vuotta ja sitten Torniossa vakituisesti. Viimeisen kerran Wanhan-Aitassa käydessäni kiinnitti huomiotani myyntitiskin kyljessä olevat korkeat pinot VHS-kasetteja, jotka näyttivät sisältävän pornoa. Olisiko antikvariaattitoiminnan alamäki johtanut tällaisiin yrityksiin liikkeen pelastamiseksi? En kysynyt asiasta. Erään kerran yrittäessäni Wanhan-Aittaa huomasin liikkeen kadonneen. Kysyin asiasta toiselta kemiläiseltä divarin pitäjältä; hänkin oli kuullut asiasta, mutta ei tiennyt sen enempää. Wanhan-Aitta elää muistoissani tupakansavuisena mutta merkittävänä paikkana kulttuurimaantieteellisessä kartassani.

Kemin Kirjativari

Vuonna 1977 Kemiin muutti Haukiputaalta (läheltä Oulua) Erkki Niskanen ja perusti kaupunkiin antikvariaatin. Liike toimi aluksi Valtakadulla numerossa 30 pienehkössä kerrostalon liikehuoneistossa. Totuin käymään tuossa liikkeessä oleskellessani vanhempieni luona Keminmaassa (joulu-

ja kesälomilla). Myöhemmin vuonna 1984 Erkki Niskanen perusti toisen antikvariaatin Kemin Kauppakadulle numeroon 14 Kemin Kirjakauppaa vastapäätä. Kemin Kirjadirivarilla oli siis peräti kaksi myymälää. Elettiin divarikulttuurin suurta nousukautta ja kulta-aikaa. Kemissäkin toimi silloin siis yhtä aikaa ainakin kolme divaria. Kemin Kirjadirivarin myymälöitä hoitivat Erkki Niskanen ja hänen vaimonsa Mirja. Kauppakadun myymälä jäi sitten myöhemmin ainoaksi myymäläksi, kun Valtakadun liike lopetettiin 1991.

Kauppakadun liikehuoneisto oli divarille hyvä. Siinä oli takahuone ja kellarissa runsaasti varastotilaa. Takahuoneesta taisi päästä kerrostalon takapihalle. Niinpä eräänä kuumana kesäpäivänä liikkeessä vieraillessani kirjahyllyjen päällä juoksi orava, joka oli kai päässyt sisään takaoven kautta. Miten orava saatiin ulos, sitä en jäänyt seuraamaan.

Kemin Kirjadirivarin tarjonta oli laaja-alainen: kirjoista aikakauslehtiin, LP-levyistä c-kasetteihin, kioskikirjoista sarjakuviin, ja lopulta myös elokuvat tulivat mukaan (DVD-levyt). Suorakulman mallista liiketilaa hallitsivat seiniä kiertävät, kattoon ulottuvat kirjahyllyt täynnä kirjoja. Ylimmälle hyllylle täytyi nousta tikkaiden avulla. Ne seisoi-

vatkin vakiovarusteena esillä. Tarjolla oli myös nahkaverhoiltu nojatuoli, jos ostosten teko alkoi väsyttää. En tosin nähnyt koskaan siinä kenenkään istuvan (paitsi Erkki Niskasen itsensä lehtikuvassa).

Erkki Niskanen, lempinimeltään Erkka, oli nuoruudessaan ollut rakennuksilla urakoitsijana Haukiputaalla. Opin tuntemaan Erkan rauhallisena, kohteliaana ja asiallisena miehenä, joka piti liikkeensä hyvässä järjestyksessä. Aihepiirien mukainen ryhmittely ja aakkosjärjestys tekijän mukaan toimivat. Kerran olin todistamassa Erkan yllättävää toimintaa. Hyllyjen välistä näin, kuinka Erkka tempaisi ison miehenroikaleen rinnuksista kiinni ja pakotti tämän näyttämään taskujensa sisällyksen. Mitään ei kuitenkaan löytynyt. Ilmeisen humaltunut asiakas oli luultavasti ”vanha tuttu” liikkeessä. Hämmentävä välikohtaus oli hetkessä ohi, ja mies poistui huojahdellen kadulle.

Jossakin vaiheessa Erkki Niskanen sai ostaa toimittaja Erkki Savolaisen kirjaston ilmeisesti tämän perikunnalta. Kemin Kirjadivariin ilmestyi suuri joukko harvoin nähtyjä kirjoja. Hyllyille ilmestyivät englanninkieliset USA:n historiaa ja kirjallisuutta käsittelevät paksut teokset. Suomalaisia erikoisuuksia olivat esimerkiksi kirjailijaryhmä Kiilan kirjailijoiden omistuskirjoituksin varuste-

tut teokset. Muistan nähneeni ainakin Arvo Turtiaisen ja Raoul Palmgrenin omistuskirjoituksin varustettuja kirjoja, siis Erkki Savolaiselle lahjoitettuja.

Asiakkaistaan Erkki ei tietenkään kertonut tarinoita, mutta kerran asiasta kysyessäni hän kertoi kaukana maalla asuvasta asiakkaastaan. Tämän tullessa ostoksille kerran vuodessa kyseessä oli iso tapahtuma. Siihen kuului syömässä käyminen ravintolassa, ehkä myös konjakit kahvin kera ja kuumien vaihtoa ajan kulua surematta. Sitten alkoi kirjojen osto, ja niitä tämä asiakas osti paljon - ilmeisesti lukemista taas vuodeksi eteenpäin.

Yli kolmekymmentä vuotta olin Kemin Kirjadivarin asiakkaana. Se on varmasti ollut divari, jossa olen eniten asioinut. Olen asunut Torniossa yli kolmekymmentä vuotta, ja Kemissä päin käydessä Erkan ja Mirjan liike oli yleensä varma käyntikohde. Usein liikuimme koko perheen voimin, ja niinpä lapsistamme tuli Kemin Kirjadivarin vakiasiakkaita: sarjakuvat ja nuortenkirjat olivat heidän ostoslistallaan. Muistan hyvin, miten mukavan tunnelman vallassa perheemme palasi perjantain Kemin-reissulta Tornioon mukanaan muovikassikaupalla kiinnostavaa luettavaa.

Vuonna 2011 Niskaset myivät liikkeensä Kati

Muistojen divarit 2 kokoaa yhteen erilaisia kirjoituksia divarien maailmasta. Se kertoo erikoisista divarinpitäjistä ja päästää lukijan nuuhkimaan unohdettuja niteitä unohdettujen liikkeiden hyllyjen väliin. Käsitellyiksi tulevat muun muassa Oulun, Kemin, Tornion, Vilppulan, Seinäjoen ja Kajaanin divarit – Helsingissä ja Turussakin käydään.

Kirjaan sisältyy myös liite vanhoja divari-aiheisia kirjoituksia sekä **Juri Nummelinin** pitkä muistelus kirjastojen poistomyynneistä 1980-luvun lopulta alkaen. Muita kirjoittajia ovat muun muassa **Merja Leppälahti**, **Tiina Mahlamäki**, **Vesa Sisättö** ja **Shimo Suntila**. Kirjan päättää **Harri István Mäen** kaunis divariaiheinen novelli.

Muistojen divarit 2 on jatkoa suosituille kirjoituskokoelmalle, joka ilmestyi vuonna 2018.

**KUSTANTAMO
HELMIVYÖ**

Kannet: JT Lindroos | oivas.com

ISBN 978-952-7211-88-5

9 789527 211885